

מובא במשנה (יד): דיני תשלום הנזק. בסוף הרשימה של הדינים כיצד מוציאים את הכסף מהמזיק, המשנה מפתיעה ואומרת "והניזק והמזיק בתשלומין". כלומר, גם הניזק וגם המזיק נושאים בתשלום הנזק. ובגמרא מבואר שמדובר ב'פלאג נזקא', תשלום חצי נזק כמו על נגיחת שור תם. עולה מהאמור שחצי משלם המזיק, וחצי משלם הניזק (כלומר, שהוצאה על הנזק חצי יורד ממנו).

ונחלקו האמוראים האם חצי הנזק שצריך לשלם הוא ממון או קנס? הנ"מ במידה והמזיק הודה בעצמו, אם חצי נשק זה ממון עדיין מחויב לשלם, ואם חצי נזק זה קנס אסי פטור (מודה בקנס פטור).

נקודת המחלוקת האם שור הוא לא בחזקת שימור, כלומר שצריך לשמור עליהם שלא ינגחו ולכן זהו ממון למזיק. ומי שאומר קנס, כי שוורים חזקת שימור, ואין צורך לשמור עליהם, ולכן אם נוגחים צריך לשלם קנס כדי שישמור על שורו.

הגמרא מוכיחה שיש צדדים לכאן ולכאן, ומכריעה שלהלכה אנו פוסקים שחצי נזק נחשב כקנס, וכך לשונה (שם טו):

והשתא דאמרת **פלאג נזקא קנסא**, האי כלבא דאכל אימרי, ושונרא דאכלה תרנגולא - משונה הוא, ולא מגבינן בבבל. והני מילי ברברבי, אבל בזוטרי אורחיה הוא. ואי תפס לא מפקינן מיניה. ואי אמר: קבעו לי זימנא דאזלינא לארעא דישאל - קבעינן ליה. ואי לא אזיל משמתינן ליה. ובין כך ובין כך משמתינן ליה - עד דמסלק הזיקא, מדרבי נתן; דתניא, רבי נתן אומר: מניין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו, ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו? ת"ל: לא תשים דמים בביתך.

כלומר, כל תולדה של קרן שהיא 'משונה', יש לדון אותה בבית דין שדן דיני קנסות. והיכן יש מומחים לדיני קנסות? בארץ ישראל. ולכן יכול הניזק לתבוע את המזיק בבית דין שבא"י, ואם לא יבוא ינדו אותו. ובכל אופן, כל זמן שלא יסלק ויהרוג את המזיק מנדים אותו שנאמר "לא תשים דמים בביתך".

והדבר קצת תמוה, שהרי נזק שלם ולא משונה יכול בית הדין שבבבל לדון, וחצי נזק שהוא פחות לא יכול לדון? ועוד, למה צריך את מומחי ארץ ישראל בשביל לדון חצי נזק?

הרמב"ם מבאר את חלוקת בתי הדינים כך (סנהדרין פ"ה ה"ט):

אין דנין בית דין של חוצה לארץ אלא דברים המצויין תמיד ויש בהן חסרון כיס, כגון הודאות והלאות ומזיק ממון חבירו, אבל דברים שאין מצויין אף על פי שיש בהן חסרון כיס כגון בהמה שחבלה בחברתה, או דברים המצויין אבל אין בהן חסרון כיס כגון תשלומי כפל אין דנין אותן דיני חוצה לארץ, וכן כל הקנסות שקנסו חכמים בתוקע לחבירו ובסוטר את חבירו וכיוצא בהן אין גובין אותן דיני חוצה לארץ, וכל המשלם חצי נזק אין גובין אותו דיני חוצה לארץ חוץ מחצי נזק צרורות מפני שהוא ממון ואינו קנס.

בית דין שבחוץ לארץ רשאי לדון בדינים המצויין ושיש בהם חסרון כיס. אך אינו רשאי לדון בדיני קנסות משום שאינם מצויים, ואין בהם חסרון כיס, כגון חצי נזק- קנס.

וכמו ששאלנו על הגמרא, אם בית דין של א"י גדול יותר, יש לו לעסוק רק בחסרון כיס! ובית דין של חוץ לארץ יעסוק בדיני קנסות שאין בהם חסרון כיס! ועוד יש לעיין מה משנה מיקום בית הדין? הרי מספיק שיהיו מומחים גם בבבל!

ראשית יש לחלק בין ממון לקנס, בממון הדברים פשוטים יותר, רואים כמה שווה הנזק פחות פחת הנבלה ומשלמים לניזק. אך המשנה שלנו מדגישה "והניזק והמזיק בתשלומין" כלומר, הניזק גם משלם בתשלומי הנזק, וגם המזיק משלם. כלומר, אפילו הניזק משלם ראשון, והמזיק אחריו.

תשלום הקנסות הוא רק גורם מעורר לכך שבעל השור ישמור על שורו, אך לא חיוב מן הדין. עתה, צריך אופן יותר מורכב של דין, אין כאן משוואה מוחלטת אלא עניינים יחסיים. ע"כ חוץ מהחכמה האנושית צריך נוכחות אלוקית "אלוקים ניצב בעדת אל, בקרב אלוקים ישפוט". והדבר מופיע ביתר שאת בארץ אשר עיני ה' בה מראשית השנה עד אחרית שנה.

דווקא תשלום שאין בו חסרון כיס בגלל מורכבותו, הדיינים המומחים של א"י צריכים להתעסק בו. כי "האנשים הגדולים באים גם להמבוקשים היותר קטנים בדרכים של גדלות" (הרב קוק ש"ק קמ"ב). כלומר, התשלום שאין בו חסרון כיס אמנם נראה דבר פשוט, אבל הוא טומן בחובו עומק רב. וע"כ יש למומחים הגדולים לעסוק דווקא בפרטים הקטנים משום ששם נחבא כל עניין התשלום של הניזק ביחס לנזק השלם.